

Comissió de Treball sobre Abordatge de la Segregació Escolar en el Servei d'Educació de Catalunya

Consell
d'Educació
Municipal de
Barcelona
Setembre del 2025

Gerència de Cultura,
Educació, Cicles
de Vida, Feminismes
i LGTBI

Consell d'Educació
Municipal de
Barcelona

Ajuntament
de Barcelona

Índex

1. Introducció	3
1.1 El Consell d'Educació Municipal de Barcelona	3
1.2 El punt de partida	5
2. Discussió	6
2.1 Una mirada àmplia a la lluita contra la segregació escolar	6
2.2 Pla de xoc contra la segregació i mesures per a la igualtat d'oportunitats	9
2.3 Impactes i efectes de les polítiques de desegregació escolar a la ciutat de Barcelona	10
2.4 Polítiques de desegregació escolar a Barcelona: percepcions i experiències de les famílies i els equips directius	11
3. Conclusions	15
3.1 Propostes	16
4. Referències	18

1 Introducció

1.1 El Consell d'Educació Municipal de Barcelona

El Consell d'Educació Municipal de Barcelona (d'ara endavant, CEMB) és l'òrgan de participació ciutadana en l'àmbit de l'educació i representa la comunitat educativa de la ciutat de Barcelona.

El CEMB té una funció assessora i pot elevar informes i propostes a les institucions educatives i al municipi. El CEMB és també consultat per l'Administració educativa de la Generalitat de Catalunya, pel Consorci d'Educació i per l'Ajuntament de Barcelona.

Les comissions són els òrgans bàsics de treball del CEMB.

La **Comissió de Treball sobre Abordatge de la Segregació Escolar en el Servei d'Educació de Catalunya** està formada per diferents membres de tota la comunitat educativa que s'hi veu representada, exercint-ne la presidència Lidón Gasull Figueras, representant d'aFFaC. Han format part d'aquesta comissió les persones següents:

- Àngels Cadena Bordoll, Escola Mercè Rodoreda, representació de direccions de centres públics
- Efrén Carbonell Paret, Associació de Mestres Rosa Sensat
- Rubén Castillo Jaén, Consorci d'Educació de Barcelona
- Manel Diaz Blanch, Consorci d'Educació de Barcelona
- Sònia Fajarnés Giménez, IE Sicília, representació de direccions de centres públics
- Baltasar Fontelles Santiago, Institut d'Indústria Sostenible de Barcelona, representació de docents de centres públics
- Lidón Gasull Figueras, aFFaC
- August Lorente Tibau, UGT, representació de docents de centres concertats
- Carles Mancho Suárez, Institut Pau Claris, representació de famílies de centres públics

- M. Dolors Martí Solà, Col·legi de Doctors i Llicenciats
- Mercè Mayol Martínez, Consell d'Educació de Catalunya
- Berta Palou Julián, Universitat de Barcelona
- Gemma Pallarols Forés, Lestonnac, PAS de centres concertats
- Víctor Ranera Martín, Escola Joan Pelegrí, representació de titularitat de centres concertats
- José Angel Reguera Robledo, IE Mirades, representació de docents de centres públics
- Pati Sarrias Javier, FAPAES
- Marta Sendra Ibáñez, consellera d'Educació del districte de l'Eixample
- Sira Garcia Bosch, secretària del CEMB
- Sílvia Luque Delgado, tècnica del CEMB
- Lluís Bages Virgili, tècnic de la Fundació Ferrer i Guàrdia

Amb la finalitat d'orientar el debat i les propostes generades en aquesta comissió de treball, s'ha comptat amb el suport de persones expertes en l'àmbit mitjançant presentacions temàtiques i participant en l'espai de debat. A continuació es detalla la relació de persones expertes participants, així com el títol de les seves intervencions:

- Adrián Zancajo Silla, investigador al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. "Impactes i efectes de les polítiques de desagregació escolar a la ciutat de Barcelona" (13 de gener de 2025)
- Andrea Jover Pujol i Martí Manzano Moliner, investigadors al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. "Polítiques de dessegregació escolar a Barcelona: percepcions i experiències de les famílies i els equips directius" (10 de febrer de 2025)
- Albert Ortega López i Eulàlia Esclapés Turró, Àrea d'Educació i Territori del Consorci d'Educació de Barcelona. "Instruments, mesures i recursos previstos en el Pla de xoc i en Motxilles Escolars" (17 de març de 2025)
- Sheila González Motos, investigadora en desigualtats educatives a la Universitat de Barcelona. "Una mirada àmplia a la lluita contra la segregació escolar" (12 de maig de 2025)

1.2 El punt de partida

En els darrers anys la lluita contra la segregació escolar ha esdevingut una prioritat creixent en les polítiques educatives, tant a Barcelona com al conjunt de Catalunya i de l'Estat espanyol. L'informe de la Sindicatura de Greuges de Catalunya del 2008 sobre la segregació escolar a Catalunya ja alertava que la segregació escolar era molt superior a la segregació urbana. Des de llavors aquesta preocupació s'ha anat consolidant progressivament en l'agenda institucional **mitjançant normatives específiques, plans d'acció i acords polítics**. La voluntat de transformació s'ha concretat en diversos instruments orientats a garantir una distribució més equitativa de l'alumnat, a reduir les desigualtats socials dins del sistema educatiu i a garantir la igualtat d'oportunitats d'infants i adolescents.

El març del 2019 es va signar el **Pacte contra la segregació** entre el Departament d'Educació i la Sindicatura de Greuges de Catalunya, bona part dels municipis de més de 10.000 habitants i representants de la comunitat educativa. En el cas de Barcelona, el Consorci d'Educació de Barcelona va impulsar l'any 2019 el **Pla de xoc contra la segregació escolar**, una iniciativa pionera en l'àmbit estatal que planteja un conjunt integral de mesures concretes. L'any 2021 la Generalitat de Catalunya va aprovar el **Decret 11/2021** de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió als centres del Servei d'Educació de Catalunya, que consolida i amplia moltes de les mesures introduïdes pel Pla de xoc. En el marc del decret, el Departament d'Educació impulsa el **Programa de mesures per a la igualtat d'oportunitats** (conegut com a Motxilles Escolars), que, en la línia del Pla de xoc, estableix diversos instruments per combatre la segregació escolar i garantir la igualtat d'oportunitats.

El **CEMB** ja ha abordat en profunditat la segregació escolar en **dues comissions** específiques: la **Comissió de Segregació Escolar, Equitat i Inclusió** (2019-2020), que va analitzar els factors estructurals de la segregació, i la **Comissió de Segregació Escolar** (2020-2021), centrada en el seguiment de les primeres mesures desplegades en els àmbits municipal i autonòmic, com el Pla de xoc i les modificacions normatives en matèria d'admissió. A més, donat l'impacte estructural de la problemàtica sobre l'equitat i la qualitat del sistema educatiu, la segregació escolar també ha estat objecte d'anàlisi en altres comissions, com les de Planificació Educativa o Educació Inclusiva.

Atesa la importància del fenomen i el temps transcorregut des de l'aplicació de les primeres mesures, el CEMB ha decidit impulsar aquest curs la Comissió de Treball sobre Abordatge de la Segregació Escolar en el Servei d'Educació de Catalunya **amb l'objectiu d'avaluar els impactes de les actuacions desenvolupades a Barcelona per reduir la segregació escolar i definir propostes per afrontar el repte de l'equitat del sistema educatiu**.

2 Discussió

2.1 Una mirada àmplia a la lluita contra la segregació escolar

Es parla de segregació escolar quan hi ha **homogeneïtat intraescolar i heterogeneïtat interescolar**, és a dir, quan els alumnes que van a una escola són molt similars entre ells i molt diferents dels que s'escolaritzen en un altre centre del mateix territori (González, 2023).

Una de les manifestacions més habituals de la segregació escolar és la **distribució desequilibrada de l'alumnat**, que provoca que alguns centres concentrin un alt percentatge d'alumnat en situació de vulnerabilitat, mentre d'altres acullen majoritàriament alumnat de contextos més afavorits, de manera que es genera un desequilibri estructural. Una altra forma en què es manifesta la segregació és a través de l'**aïllament geogràfic**. En aquest cas, encara que els centres d'una mateixa àrea puguin tenir proporcions similars d'alumnat en situació de vulnerabilitat, aquestes proporcions poden ser molt diferents respecte a les d'altres zones de la ciutat. Finalment, una de les situacions més extremes és la **concentració o guetització**, que es produeix quan la vulnerabilitat no només es distribueix de manera desigual sinó que es concentra de forma molt marcada en un únic centre educatiu.

La segregació escolar **es pot produir en diferents àmbits**: entre xarxes, quan la composició social de la xarxa pública és diferent de la de la xarxa concertada; entre centres de la mateixa xarxa, quan els alumnes de dues escoles del mateix territori són molt diferents, o, fins i tot, dins de les escoles entre grups classe amb composicions diferents.

De la mateixa manera, **la raó de la segregació també pot ser diversa**. Pot haver-hi segregació escolar per sexe (amb l'educació diferenciada d'homes i dones), per procedència (escoles que concentren alumnat autòcton i d'altres amb percentatges elevats d'alumnat estranger), per classe social (concentració de la pobresa en unes escoles, presència majoritària de famílies amb estudis universitaris en altres, per exemple), per la llengua que es parla...

La segregació escolar té un impacte per a l'alumnat i els centres educatius. Diversos estudis han demostrat que la segregació:

- Genera un **empitjorament agregat dels resultats educatius**. Als contextos amb més segregació escolar, s'observen uns resultats acadèmics més baixos. Passar d'un escenari de segregació a dessegregació pot implicar una millora mitjana de 3 punts al Programa per a l'avaluació internacional d'estudiants (PISA).
- Comporta una **reducció de les oportunitats educatives**, principalment de l'alumnat més desafavorit. L'alumnat de contextos més afavorits és menys vulnerable a les condicions d'escolarització i, per tant, passar d'una escola segregada a una amb una composició heterogènia li suposa poca modificació. En canvi, per a l'alumnat més vulnerable, l'escolarització en un centre segregat implica una reducció notable de les seves oportunitats educatives. Les dades indiquen que quan l'alumnat en situació de vulnerabilitat es concentra, els resultats de l'alumnat més desafavorit als 15 anys són l'equivalent a 2,5 anys menys d'escolarització respecte a la mitjana. Hi ha diversos processos que expliquen aquesta pèrdua. Per una banda, la segregació escolar comporta la desaparició de l'**efecte company**, que consisteix en el procés de millora del rendiment, l'adhesió escolar i l'increment de les expectatives educatives per a l'alumnat més vulnerable a través de la convivència amb companys de contextos més afavorits. En aquells entorns en què no hi ha la possibilitat de beneficiar-se de l'efecte company, els alumnes tenen més probabilitats de repetir curs i, arran de la desvinculació amb la cultura escolar, **acabar abandonant prematurament l'escolarització**. A més, la segregació també estimula l'adaptació a la baixa de les expectatives per part del professorat i l'**efecte Pigmalíó**, un efecte que fa que l'alumnat en situació de vulnerabilitat sobre el qual les expectatives són baixes acabi presentant resultats baixos, complint així el que el seu professorat esperava.
- Acaba generant centres molt demanats i **centres poc demanats o poc desitjats**, especialment per les famílies de classe mitjana. Així, el sistema escolar es fragmenta i reforça, de retruc, la segregació escolar. En contextos de baixa segregació, les famílies plantegen les seves preferències per algunes escoles, però amb una baixa intensitat de fugida o rebuig cap a determinats centres. És precisament això el que es produeix en contextos segregats: la identificació d'uns centres amb molt poca demanda i, per tant, una degradació del sistema educatiu.
- Comporta una **degradació del sistema escolar que limita les possibilitats de treball dels centres educatius**. Una part important de les accions de les escoles depèn de la seva composició, sobretot les activitats complementàries o que impliquen cofinançament per part de les famílies. Per exemple, les colònies i excursions són més habituals en uns centres i menys freqüents en altres, sovint per les dificultats de les famílies per cobrir-ne el cost. També hi ha diferències en el suport a l'organització i el finançament de les associacions de famílies, molt més habitual entre la classe mitjana que entre la classe treballadora, o en l'oferta d'extraescolars, més demanada i més àmplia quan hi ha més diversitat social.
- Suposa un **problema greu per a la generació de cohesió social** fora de l'àmbit estrictament educatiu. La segregació dels espais de convivència d'infants i joves al llarg de l'escolarització dificulta la creació de vincles entre individus de contextos socials diferents. Igualment, hi ha evidència sobre els costos econòmics per al sistema educatiu i social d'aquest problema, ja que la segregació redueix el retorn posterior de la inversió en educació.

Les **causes de la segregació escolar poden ser múltiples i responen a un conjunt complex de factors socioeconòmics, demogràfics i polítics**. Un dels factors principals que s'assenyala és la **segregació residencial**, és a dir, la distribució desigual de la població segons el nivell socioeconòmic i l'origen ètnic en diferents barris de la ciutat, fet que es reflecteix en la composició de les escoles. Tot i que és evident que la distribució residencial té efectes en la segregació, els estudis mostren que, a la ciutat de Barcelona, si tothom es quedés a la zona educativa on resideix, la segregació escolar seria més baixa que l'actual i, fins i tot, si tothom anés a l'escola més propera a casa seva, encara hi hauria una baixada més pronunciada de la segregació escolar (Bonal, Zancajo & Scandurra, 2021).

Un segon conjunt de factors explicatius fa referència a **qüestions polítiques i de normativa i planificació**, com ara el disseny de les zones educatives (que donen prioritat d'accés a cada escola segons el lloc de residència), el mapa escolar (les singularitats dels centres educatius, la ubicació, la titularitat, etc.), el grau de llibertat d'elecció d'escola que tenen les famílies o les barreres (econòmiques o simbòliques) que limiten l'accés de determinats perfils a alguns centres educatius (privats, concertats, religiosos, etc.) i afavoreixen que estudiants de contextos privilegiats es concentrin en escoles determinades mentre altres queden relegats a centres amb menys recursos. La gestió de les places vacants i de la matrícula continuada també s'assenyalen com a possibles factors causants de la segregació.

A més, qüestions sociològiques com la **tendència de les famílies a buscar famílies semblants** (per nivell econòmic i/o educatiu) o **les diferents lògiques d'elecció escolar** per part de diferents perfils socials (unes famílies donen més valor a la proximitat que altres, unes valoren més els valors instrumentals mentre que altres busquen valors més expressius, etc.) també contribueixen a incrementar la segregació escolar.

En els darrers anys s'han impulsat **diverses polítiques públiques per lluitar contra la segregació escolar** tant a la ciutat de Barcelona com en l'àmbit autonòmic i estatal. Entre les iniciatives principals cal destacar el Pla de xoc contra la segregació, per a la igualtat d'oportunitats i l'èxit educatiu impulsat a Barcelona (2019), el Pacte contra la segregació escolar signat en l'àmbit català (2019) i el Decret 11/2021 sobre el procediment d'admissió de l'alumnat, la implementació de les mesures per a la igualtat d'oportunitats (Motxilles Escolars) (2022), així com la LOMLOE (2020), que estableix un marc legal que reforça aquestes actuacions i les amplia.

Aquest conjunt de normes i acords parteixen d'un **principi fonamental de doble via d'accés escolar**, que distingeix entre alumnat ordinari i alumnat amb necessitats educatives específiques (NESE). La normativa estableix una **impermeabilitat entre ambdues vies**, de manera que les vacants de places NESE no poden ser ocupades per alumnat ordinari. Aquesta diferenciació també s'aplica en la **gestió de la matrícula fora de termini**, per garantir que les decisions d'escolarització continuïn respectant el principi de distribució equilibrada.

Un altre principi essencial és la **gratuitat efectiva de l'escolarització per a l'alumnat en situació de vulnerabilitat**, així com el compromís de mantenir **proporcions similars de vulnerabilitat entre escoles** d'un mateix municipi o zona educativa, amb l'objectiu d'evitar la concentració d'alumnat desfavorit en centres concrets.

Es destaquen com a instruments per reduir la segregació escolar els següents:

- **La configuració de zones educatives heterogènies** que reflecteixin una diversitat social i econòmica més equitativa. Es pretén reduir l'impacte que pot tenir el fet de viure en un carrer concret sobre les possibilitats d'accedir a determinades escoles, una dinàmica que perpetua la segregació escolar per via residencial.

- **La detecció de necessitats i reserva de places.** El sistema preveu un conjunt d'indicadors compartits i fiables, així com la col·laboració interinstitucional (entre serveis socials, EAP i ajuntaments), per identificar anticipadament, abans del procés de preinscripció, l'alumnat en situació de vulnerabilitat. En alguns casos també s'inclou com a mesura fer entrevistes prèvies amb les famílies amb l'objectiu de garantir una escolarització adequada des del primer moment.
- **La gestió de la matrícula fora de termini,** posant èmfasi en la identificació de les necessitats de l'alumnat, l'assignació de plaça d'acord amb el principi de distribució equilibrada i l'acompanyament personalitzat a les famílies per facilitar la seva integració en el sistema educatiu.
- **Les garanties de gratuïtat i accessibilitat,** amb mesures per assegurar l'accés universal a l'educació, sense exclusió per raons econòmiques. No obstant això, el sistema continua estant infrafinançat, ja que el cost real per plaça supera el finançament que reben els centres, i això dificulta la plena implementació del principi de gratuïtat.
- **La protecció dels centres d'alta complexitat,** amb mesures per evitar la sobrecàrrega d'alumnat en situació de vulnerabilitat en centres concrets, com l'establiment d'un percentatge màxim d'alumnat NESE per grup, o criteris específics en els processos d'adscripció a l'educació secundària.
- **La planificació de l'oferta educativa** ajustada a la demanda potencial i real, amb una anàlisi acurada de l'impacte de la programació sobre la segregació. La demanda social no pot ser un criteri exclusiu de planificació, ja que pot perpetuar dinàmiques de segregació.
- **La gestió i comunicació de la informació,** explicant millor els criteris de prioritització, les beques i les ajudes, així com els beneficis d'una escolarització equilibrada i diversa.

2.2 Pla de xoc contra la segregació i mesures per a la igualtat d'oportunitats

L'any 2019 el Consorci d'Educació de Barcelona va posar en marxa el **Pla de xoc contra la segregació, per a la igualtat d'oportunitats i l'èxit educatiu**. El pla va néixer amb la voluntat de **garantir la igualtat d'oportunitats per a l'èxit educatiu, millorar la detecció de la infància en situació de vulnerabilitat i disposar d'una distribució més equilibrada de l'alumnat**. El pla inclou mesures compensatòries als centres educatius per prioritzar i focalitzar els recursos per la igualtat d'oportunitats i assolir l'equivalència entre centres.

El Pla de xoc va ser l'embrió del **Programa de mesures per a la igualtat d'oportunitats (Motxilles Escolars)**, que va impulsar el Departament d'Educació a partir del 2022. Es tracta d'una **dotació econòmica que reben directament els centres educatius per garantir la igualtat en les condicions d'aprenentatge de l'alumnat amb necessitats socioeconòmiques desfavorides**. Concretament, implica la gratuïtat del material escolar i de les sortides dels alumnes d'aquests nivells que tinguin el reconeixement de necessitats específiques derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals (NEE B).

Tot i que es facin equivalents, el Pla de xoc i les Motxilles Escolars són mesures diferents. En el curs 2024-2025 a Barcelona els tres cursos d'infantil i els tres primers cursos d'ESO reben el suport de les Motxilles Escolars, mentre que en els tres primers cursos de primària

i quart d'ESO el finançament és del Pla de xoc. Queden tres cursos (quart, cinquè i sisè de primària) que s'aniran desplegant en els propers anys. Es preveu que **per al curs 2030-2031 tots els cursos rebin finançament del programa Motxilles Escolars** i, per tant, el Pla de xoc desapareixerà.

Les Motxilles Escolars **cobreixen totes les despeses del curs associades a l'escolarització**, com ara el material escolar didàctic i fungible, llibres (també llicències digitals o similars), bates, uniforme (també roba esportiva del centre educatiu) i sortides. **En el cas dels centres públics, també s'hi inclouen les activitats amb pernocta (colònies), i, en el cas dels centres concertats, s'hi inclou l'activitat complementària.**

Actualment a la ciutat hi ha 37.831 alumnes NESE B, **28.783 dels quals disposen de mesures de Pla de xoc o Motxilles Escolars**, ja que hi ha tres nivells educatius on encara no s'han desplegat les mesures. El mòdul de finançament dels centres públics és de **384,66 euros per alumne**. El Departament d'Educació havia previst un increment progressiu del mòdul de finançament de les Motxilles Escolars però ha informat que en aquest curs es manté el mateix mòdul del curs passat (que és el mateix mòdul que el curs 2022-2023). Segons la Sindicatura de Greuges de Catalunya, el finançament adient del cost de plaça escolar hauria de ser de 641 euros. Actualment s'està aplicant de manera progressiva (60%) amb la previsió que augmenti en els pròxims anys. El mòdul de finançament dels centres concertats és de **988,10 euros per alumne**.

2.3 Impactes i efectes de les polítiques de dessegregació escolar a la ciutat de Barcelona

L'experiència de les polítiques implementades a la ciutat de Barcelona per reduir la segregació escolar és homologable al que passa en altres sistemes educatius europeus, on la majoria de les experiències polítiques orientades explícitament a combatre la segregació escolar a nivell sistèmic són relativament recents i, per tant, **la recerca en aquest àmbit és encara incipient i inconclusa**. Les mesures principals aplicades en altres entorns han sigut modificar els sistemes d'elecció i admissió escolar (sistemes d'elecció controlada, quotes o accés prioritari) o bé treballar el finançament (sistemes de finançament per fórmula o basats en necessitats).

El **projecte Desegpol** té com a objectiu **determinar l'impacte del Pla de xoc i el Decret d'admissions** en la distribució de l'alumnat socialment vulnerable als centres educatius de la ciutat de Barcelona, així com **analitzar el funcionament dels diferents instruments introduïts per aquestes polítiques**.

Executada pel grup **Globalització, Educació i Polítiques Socials (GEPS) de la UAB** amb finançament de l'Ajuntament de Barcelona, la recerca vol captar no només l'efecte de la política educativa sobre la segregació escolar, sinó també com aquestes polítiques són interpretades i com influeixen en el comportament dels centres educatius i de les famílies, i com l'impacte que tenen varia segons el context social, geogràfic i educatiu. D'aquesta manera, combinant dues aproximacions metodològiques complementàries (avaluació d'impacte i avaluació realista), el projecte pretén **aportar evidències per a la presa de decisions polítiques i per a la lluita contra la segregació escolar des d'una perspectiva local**.

Centrant-se en l'**avaluació d'impacte**, hi ha dues aproximacions que cal tenir en compte quan es parla de segregació escolar: la distribució de l'alumnat en situació de vulnerabilitat als centres (mesurat amb l'índex de Gorard) i la concentració de l'alumnat en situació de vulnerabilitat en determinats centres (índex d'aïllament).

La segregació escolar abans del Pla de xoc i del decret ja anava baixant, especialment a l'ESO. Tot i així es detecta que **la segregació ha baixat més del que hauria baixat si s'hagués mantingut la tendència**. El primer any que es va implementar el Pla de xoc no van variar significativament ni la concentració escolar ni la distribució entre centres. En canvi, si s'observa l'impacte acumulat, sí que es veu una millora significativa tant de la distribució com de la concentració a l3. L'impacte en la distribució a primer d'ESO és molt baix però sí que es percep una millora en la concentració escolar. Els resultats indiquen que el Pla de xoc ha sigut més efectiu per **reduir el percentatge d'escoles poc corresponsables, però, en canvi, els centres que escolaritzen un nombre elevat d'alumnat NESE B s'ha mantingut estable**.

Pel que fa a l'**avaluació realista**, s'analitzen els factors contextuais facilitadors tant en les quotes d'accés prioritari com en el finançament addicional per cobrir el cost de l'escolarització de l'alumnat NESE B. S'identifiquen com a **factors facilitadors de les quotes d'accés prioritari** l'heterogeneïtat social en la zona educativa, l'ajust en l'oferta en la zona educativa, la detecció adequada d'alumnat en situació de vulnerabilitat i les preferències d'escolarització de les famílies. Com a factors contextuais del finançament addicional s'assenyalen la informació adequada, el fet que la gratuïtat sigui efectiva, l'heterogeneïtat de la zona educativa, que hi hagi una oferta ajustada, que el centre tingui un cert nivell d'heterogeneïtat social i la flexibilitat en les preferències d'escolarització de les famílies.

Com a conclusions principals d'aquestes aproximacions destaca que l'impacte acumulat de les polítiques és més important que l'impacte immediat. En l'impacte acumulat es percep que són **polítiques efectives a l'hora de reduir el percentatge d'escoles no corresponsables, però presenten més limitacions per corregir situacions d'elevada concentració d'alumnat socialment vulnerable**. A més, **els instruments es perceben i generen respostes de maneres diferents segons el context individual** (informació, nacionalitat, característiques socioeconòmiques, preferències d'escolarització), **el centre** (heterogeneïtat del centre, nivell de gratuïtat efectiva, grandària del centre) i **la zona educativa** (ajust de l'oferta, heterogeneïtat social de la població).

Com a reptes es recullen la necessitat **d'augmentar la detecció de l'alumnat en situació de vulnerabilitat** abans del procés d'escolarització, **donar millor informació** per a famílies i centres, **evitar situacions de sobreoferta** i treballar per a una **gratuïtat efectiva**. A més, es destaca que, més enllà dels factors materials, hi ha **elements subjectius i simbòlics** (famílies i centres) que determinen l'efectivitat de la política i als quals cal fer front.

2.4 Polítiques de dessegregació escolar a Barcelona: percepcions i experiències de les famílies i els equips directius

Més enllà de les dades quantitatives, el projecte Desegpol també disposa de dades qualitatives **a partir d'una enquesta a equips directius (amb 105 respostes) i d'entrevistes en profunditat a equips directius (32) i a famílies beneficiàries (68)**.

Els resultats de les entrevistes amb les famílies mostren que les quotes d'accés prioritari generen un sentiment d'**agraïment transversal** entre totes les famílies beneficiàries, ja que els permeten accedir a centres als quals no s'haurien pogut permetre entrar sense el Pla de xoc. Tot i això, aquest agraïment conviu amb sentiments de culpa i vergonya, que es **manifesten com a formes d'expressió de l'estigma**. Aquest fenomen es produeix quan la persona percep que posseeix una característica que transmet una identitat social devaluada en un context social particular. L'expressió de l'estigma varia segons la composició social del centre educatiu i l'origen de les famílies receptores. En aquest sentit, es poden detectar distàncies materials i culturals entre les famílies beneficiàries de les polítiques i les famílies "ordinàries" dels centres de classe mitjana-alta.

Pel que fa al finançament dels costos d'escolarització, genera una **sensació d'alleujament i tranquil·litat**, ja que garanteix la cobertura de despeses econòmiques essencials. El suport permet a les famílies arribar a final de mes amb més seguretat, adquirir béns i serveis que abans no es podien permetre i també garantir la participació dels infants en activitats escolars, extraescolars i culturals en família. Aquest alleujament i agraïment també conviu amb **sentiments vinculats a l'estigma**, unes sensacions molt lligades al paradigma meritocràtic segons el qual la pobresa es percep sovint com una falta d'esforç individual. A més, hi ha diferències en la manera com s'expressa l'agraïment entre les famílies autòctones i les famílies migrants. La narrativa de les famílies migrants acostuma a anar vinculada a la percepció de la prestació com una qüestió de caritat o assistencialisme, i no com un dret adquirit.

La **manca d'informació clara sobre aquestes ajudes** també genera incertesa, por i angoixa entre les famílies. Això es deu tant a problemes en el contingut com en els canals de comunicació, que fan que moltes famílies desconeguin els criteris d'accés i la cobertura exacta de l'ajuda. Aquesta desinformació té un fort vincle amb l'estigma, ja que algunes famílies eviten demanar informació per por de ser percebudes com a "aprofitades" o de posar en risc l'ajuda rebuda. Així, moltes se senten obligades a demostrar constantment la seva vulnerabilitat per no ser qüestionades.

Les experiències de les famílies estan influenciades per dos grans tipus de factors: individuals i institucionals.

- **Factors individuals**

La **condició de migrant** és el factor més rellevant per explicar les diferències observades. Les famílies migrants sovint tenen un coneixement limitat del funcionament del sistema educatiu i es troben amb barreres culturals i lingüístiques que dificulten la seva relació amb l'escola. **Aquestes barreres s'accentuen segons el nivell de capital cultural**, fet que limita la capacitat d'agència estratègica i reforça una actitud més assistencialista i d'agraïment en comparació amb la població autòctona o amb les famílies que fa més temps que són al país.

- **Factors institucionals**

Composició social del centre educatiu (alta, mitjana o baixa)

Distàncies materials i culturals entre les famílies receptores de les ajudes i la resta d'alumnes, tant en termes de capital cultural com econòmic.

Capacitat d'adaptació de l'escola a les necessitats i inseguretats de les famílies en situació de vulnerabilitat.

Gestió de conflictes entre famílies i alumnes beneficiaris de les ajudes i la resta de la comunitat educativa, sovint influïts per lògiques de classisme i racisme.

- **Cultura escolar en un marc assistencialista o de garantia de drets:** perspectiva compartida pel professorat, processos d'atenció i informació cap a famílies receptores.

Aquest conjunt de factors determina com les famílies viuen i perceben l'experiència d'accedir a ajudes per a l'escolarització, que té influència tant en les emocions com en la relació amb el sistema educatiu i la resta de la comunitat escolar.

Pel que fa a les narratives de les direccions dels centres educatius sobre la segregació escolar i les eines per combatre-la, es destaca que en l'actualitat la segregació escolar és considerada un problema de màxima importància i d'atenció prioritària per tots els centres, independentment de la titularitat o composició social. Però **quan es tracta de mesures concretes per combatre-la, les percepcions varien segons el tipus de centre**. Per exemple, la reserva de places per a alumnat en situació de vulnerabilitat i el finançament addicional són vistos com a menys útils als centres amb una composició social alta i als centres concertats.

Alguns centres concertats articulen resistències en relació amb el Pla de xoc, sobretot pel que fa al finançament:

- Perceben que hi ha un **desajust entre els costos d'escolaritat de l'alumnat i el finançament addicional**.
- Centres que abans no eren corresponsables ara sí que ho són, fet que n'**altera la composició i genera nous reptes** com l'adaptació a un nou tipus d'alumnat.
- Manca de confiança per **l'emmarcament del debat sobre polítiques dessegregadores dins d'una discussió més àmplia** sobre la relació entre l'Administració i els centres de titularitat concertada.

Per la seva banda, els centres de composició mitjana i, especialment, baixa plantegen una preocupació pels efectes del fenomen anomenat peix fora l'aigua, que es manifesta en:

- Una **distància cultural i material massa gran** entre l'alumnat i les famílies beneficiàries i la resta quan l'alumnat perceptor es matricula en centres de composició social alta
- Una tendència a **l'especialització dels centres educatius** en un context de segregació en l'atenció específica del seu perfil social majoritari
- Una **manca de recursos** (formatius, professionals i de mecanismes) per atendre aquest alumnat en situació de vulnerabilitat

En les entrevistes s'ha detectat que la implementació del Pla de xoc **sovint reproduceix parcialment o total un marc assistencialista**. En el marc assistencialista, el Pla de xoc es concep com un ajut condicionat a la integració dels grups més vulnerables, mentre que en un marc de garantia de drets, l'objectiu és assegurar el dret a l'educació en igualtat de condicions per a tot l'alumnat.

Aquesta diferència de perspectives té implicacions clau. Per exemple, en el marc assistencialista, es posa el focus a evitar falsos positius (persones que reben l'ajuda sense complir els criteris). En canvi, en el marc de garantia de drets, la preocupació principal són els falsos negatius (persones que haurien de rebre l'ajuda però en queden excloses). L'enfocament assistencialista també se centra en les disfuncions de la política derivades de possibles males praxis dels beneficiaris, i els en fa responsables individualment. Per contra, el marc de garantia de drets posa l'atenció en els errors en el disseny i la implementació de la política, així com en les males praxis dels centres educatius (per exemple, la no gratuïtat encoberta). A més, el marc assistencialista espera i exigeix l'agraïment per part de les famílies beneficiàries, mentre que el marc de garantia de drets promou la consciència sobre els drets adquirits i la capacitat d'exigir-los, defensar-los i ampliar-los.

Com a conclusions, es destaca que les polítiques contra la segregació escolar representen un pas endavant cap a un sistema educatiu més just i equitatiu. No obstant això, és fonamental identificar els problemes derivats del disseny i implementació per garantir-ne l'eficàcia. Principalment, s'assenyalen les **dificultats en la transmissió de la informació i la vinculació que tenen amb l'estigma** (culpa, vergonya i agraïment), així com el paper de l'autonomia escolar en aquest procés i les possibles males praxis.

També s'indica que el marc assistencialista reproduïx i intensifica les lògiques d'estigmatització cap a les famílies en situació de vulnerabilitat. Per tant, **cal avançar cap a un model basat en la garantia de drets**, amb la implicació de tots els agents: centres educatius, Administració i serveis socials.

Finalment, es percep que el Pla de xoc fomenta una distribució més equitativa de l'alumnat en situació de vulnerabilitat (social mix), però **això no garanteix automàticament dinàmiques d'integració i cohesió social dins dels centres** (social mixing). Per assolir aquest objectiu, caldria incorporar una perspectiva de justícia social en el disseny i l'execució de les polítiques dessegregadores.

3 Conclusions

La Comissió de Treball sobre Abordatge de la Segregació Escolar en el Servei d'Educació de Catalunya s'ha centrat **en l'anàlisi a fons dels programes de dessegregació escolar impulsats per l'Administració educativa**: el Pla de xoc del Consorci d'Educació de Barcelona i el Programa de mesures per a la igualtat d'oportunitats (Motxilles Escolars) del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Gràcies als resultats del projecte Desegpol del grup GEPS de la UAB, s'ha pogut aprofundir en l'impacte concret d'aquestes mesures en la lluita contra la segregació, així com en les percepcions que generen entre els diferents actors implicats.

La comissió vol reconèixer **el progrés significatiu que ha suposat l'activació d'aquestes polítiques**, sobretot en el context de la ciutat de Barcelona, on el Pla de xoc ha sigut pioner i ha anat acompanyat d'un compromís polític i institucional que ha estat clau per implementar-lo i sostenir-lo al llarg del temps.

Es valora que les mesures adoptades han contribuït a millorar la distribució de l'alumnat i l'equitat de l'accés als recursos educatius. Tot i això, també s'hi han identificat limitacions rellevants, com ara **una dotació econòmica insuficient** per cobrir adequadament les necessitats de l'alumnat en situació de vulnerabilitat i **diferències dels serveis que es cobreixen entre els centres públics i els concertats**. A més, s'ha constatat la necessitat de **reforçar els processos d'acollida i integració** de l'alumnat en situació de vulnerabilitat dins dels centres educatius, així com de **treballar millor la comunicació amb les famílies beneficiàries** d'aquests programes per garantir una informació clara, accessible, eficaç i que reforci el missatge que l'objectiu del programa és la garantia de drets.

La comissió considera que, malgrat els resultats positius assolits en determinats contextos, tant el Pla de xoc com les Motxilles Escolars continuen funcionant com a mesures correctores que **no afronten de manera estructural les arrels profundes de la segregació escolar**. Es tracta, en definitiva, de polítiques que contribueixen a mitigar-ne alguns efectes, però que no modifiquen les dinàmiques socials, institucionals i normatives que perpetuen el fenomen de la segregació escolar a la ciutat de Barcelona.

A partir de les aportacions i les reflexions generades en les diferents sessions de la Comissió de Treball es recullen un seguit de propostes específiques de millora que es presenten tot seguit.

3.1 Propostes

1. **Incrementar la dotació econòmica per a alumnes en el Pla de xoc i en les mesures per a la igualtat d'oportunitats (Motxilles Escolars).** Les dotacions actuals, tant per als centres públics com per als centres concertats, es consideren insuficients per cobrir les necessitats reals de l'alumnat en situació de vulnerabilitat. Cal superar la situació actual d'infrafinançament i avançar cap a una dotació econòmica justa per garantir la igualtat d'oportunitats. Per assolir aquest objectiu, és necessari definir i quantificar el cost de la plaça real per alumne seguint criteris de qualitat educativa i, alhora, d'equitat. Un cop determinat aquest cost de la plaça, la dotació econòmica hauria de revisar-se anualment d'acord amb l'índex de preus al consum (IPC) per assegurar-ne l'actualització.
2. **Instar el Departament d'Educació i Formació Professional a incloure les sortides amb pernocta i el material informàtic entre els conceptes subvencionables als centres concertats, així com les activitats complementàries als centres públics, per assegurar l'equitat.** Assignar alumnat a centres concertats sense garantir que les dotacions econòmiques cobreixen les mateixes prestacions que a la pública — com les activitats amb pernoctació o el material informàtic — acaba sent una pràctica segregadora. De la mateixa manera, les activitats complementàries són subvencionades als centres concertats però no als centres públics. Cal definir els serveis i les activitats complementàries que s'han d'incloure per cada alumne en les dotacions econòmiques en igualtat de condicions, a l'ensenyament públic i al privat-concertat.
3. **Potenciar un acompanyament als claustres per gestionar la diversitat.** S'identifica la necessitat de suport específic als claustres que es troben amb un augment de la complexitat al centre. Cal un pla d'acompanyament específic perquè tot el professorat disposi de les eines necessàries per acollir i per garantir els suports a la diversitat de perfils d'alumnat. Es proposa un acompanyament que es desplegui a dos ritmes: d'una banda, per als centres que comencen a rebre alumnat amb perfils que fins ara no havien gestionat, i de l'altra, una ampliació i actualització del suport per als centres que ja treballen amb una diversitat elevada i que necessiten reforçar les seves pràctiques.
4. **Reforçar el sistema d'acollida de l'alumnat i de les famílies en situació de vulnerabilitat.** Es detecta que en centres on fins ara hi havia escassa diversitat, l'alumnat i les famílies en situació de vulnerabilitat se senten com peixos fora de l'aigua. Superar la mera distribució de l'alumnat requereix fomentar pràctiques de “social mixing”, és a dir, treballar en dinàmiques de cohesió perquè no es produeixi una segregació dins del centre educatiu. Per això, resulta imprescindible millorar els suports previstos en els plans d'acollida posant el focus en el suport emocional, la inclusió social i la construcció d'una cultura d'escola que valori la diversitat i que reforci figures professionals com les TIS o les educadores socials. D'altra banda, seria convenient que l'Administració educativa elaborés un protocol d'acollida que servís d'orientació comuna per a tots els centres i que establís mecanismes de seguiment i avaluació per garantir que es desenvolupa correctament.
5. **Avançar cap a la consolidació d'equips docents estables en centres situats en entorns complexos.** Els centres educatius sovint es troben amb serioses dificultats per consolidar equips docents estables i motivats. El sistema actual d'adjudicació de places limita la capacitat dels centres per retenir el personal més alineat amb el seu projecte educatiu, la qual cosa afecta directament la qualitat de l'atenció educativa, la continuïtat dels projectes i el vincle amb l'alumnat i les famílies. Es considera necessari avançar cap a un model que permeti als centres amb més vulnerabilitat poder consolidar plantilles per minimitzar la rotació i afavorir una cultura professional compartida, així com establir mecanismes per incentivar professionalment els equips educatius.

6. **Millorar la comunicació que reben les famílies en els programes Pla de xoc i Motxilles Escolars.** El projecte Desegpol ha identificat que un dels aspectes que cal perfeccionar dels programes de dessegregació escolar és la transmissió d'informació per part de l'Administració educativa. Moltes famílies manifesten que hi ha una manca de claredat en la informació rebuda, cosa que els genera incertesa, por i angonya, fet vinculat a l'estigma que pateixen pel fet de percebre ajudes. Cal treballar perquè la comunicació sigui transparent, clara i accessible, utilitzant els llenguatges i canals adequats a la diversitat de les famílies (per exemple, fent que el material informatiu estigui disponible en diferents idiomes) i garantint que entenen els objectius i la durada dels programes, fent èmfasi en el fet que el programa cerca la garantia del dret a l'educació en condicions d'igualtat.
7. **Analitzar el cost i replantejar algunes activitats escolars que poden contribuir a la segregació.** Cal instar les direccions dels centres a revisar que les activitats escolars que realitzen no tinguin un cost econòmic excloent, que produeixi segregació. Alhora, cal analitzar el sentit pedagògic d'aquestes activitats, assegurant que responguin a criteris de qualitat educativa i que contribueixin a la cohesió del grup, la inclusió i l'equitat.
8. **Garantir programes d'equitat bonificats també en l'educació postobligatòria.** La preocupació de les famílies per la continuïtat educativa més enllà de l'ESO posa de manifest la necessitat que l'Administració garanteixi itineraris postobligatoris per a l'alumnat en situació de vulnerabilitat beneficiat pels programes Pla de xoc o Motxilles Escolars. Cal una mirada integral que inclogui l'equitat i la igualtat d'oportunitats en totes les etapes educatives per garantir la continuïtat i prevenir l'abandonament educatiu prematur. Es demana que s'estableixi el compromís d'ampliar el programa Motxilles Escolars a la postobligatòria una vegada ja s'hagi desplegat a tots els cicles d'ensenyament obligatori.

4 Referències

- Asensio Hoyo, A. (2023). *Com les escoles Magnet estan donant resposta a la problemàtica de la segregació escolar?*
- Bonal, X., Zancajo, A., & Scandurra, R. (2021). "Student mobility and school segregation in an (un)controlled choice system: A counterfactual approach." *British Educational Research Journal*, 47(1), p. 42-64.
- Cuevas, J. (2020). "Estat i evolució de la segregació escolar a Catalunya". Fundació Bofill.
- Ferrer, A. i Martínez, L. (2018). *Mézclate conmigo: De la segregación socioeconómica a la educación inclusiva*. Save the children España.
- González Motos, S. (2023). "Las respuestas a la segregación escolar ¿Un caso win-win?" *Case Program Series Ref. CEX-2023-03*.
- Sindicatura de Greuges de Catalunya (2019). *Pacte contra la segregació escolar a Catalunya. Un compromís per l'èxit educatiu*. Barcelona: Sindicatura de Greuges de Catalunya.

**Consell
d'Educació
Municipal de
Barcelona**
Setembre del 2025

**Gerència de Cultura,
Educació, Cicles de Vida,
Feminismes i LGTBI**

Elaborada per:
Equip tècnic de la
Secretaria del Consell
d'Educació Municipal
de Barcelona